

LINGVOLUTUROLOGIYA HÁM PÁNLER ARASINDAĞI INTEGRACIYA

Jurakulova Hulkar

*Nawayı mámleketlik pedagogika instituti
ózbek tili hám ádebiyati fakulteti
qaraqalpaq tili hám ádebiyati jónelisi
studenti*

jurakulovahulkar@gmail.com

Annotaciya: *Til, mádeniyat, málim bir millettiń óz-ara munasábeti, baylanısı sıyaqlı táreplerin úyrenetuǵın pánler ortasındaǵı másele esaplanadı. Usı máseleńiń sheshimin filosofiya hám sociologiya, etnolingvistika hám lingvokulturologiyaǵa shekemgi bolǵan bir neshe pánlerge tiykarlangan jaǵdayda sheshiw múmkin. Lingvokulturologiya mádeniyat bilimi hám filologiya menen kesiliskeń noqatda qáliplesken taraw bolıp tabıladı. Kórkem ádebiyattıń tiykarǵı materialı bolǵan tilden paydalanıw procesi de milliy tildiń lingvokulturologiyalıq tárepleri analizin talap etedi.*

Gilt so‘zler: *til, milliy mádeniyat, lingvokulturologiyalıq birlikler, pánler menen baylanıs, til bilimi, filologiya, sociolingvistika, etnopsixolingvistika, folklor, ádebiyat.*

Annotation : *The study of aspects such as language, culture, interaction and communication of a certain nation is an interdisciplinary issue. The solution to this problem can be solved based on several disciplines, including philosophy and sociology, ethnolinguistics and linguocultural studies. Linguistics is a field formed at the intersection of cultural studies and linguistics. The process of using the language, which is the main material of the literary literature, also requires the analysis of the linguistic and cultural aspects of the national language.*

Key words: *language, national culture, linguistic and cultural units, communication with people, linguistics, philology, sociolinguistics, ethnopsycholinguistics, folklore, literature.*

Аннотация: *Изучение таких аспектов, как язык, культура, взаимодействие и общение определенного народа, является междисциплинарной проблемой. Решение этой проблемы может быть решено на основе нескольких дисциплин, в том числе философии и социологии, этнолингвистики и лингвокультурологии. Языкознание – область, образовавшаяся на стыке культурологии и лингвистики. Процесс использования языка, являющегося основным материалом литературной литературы, также требует анализа лингвокультурных аспектов национального языка.*

Ключевые слова: *язык, национальная культура, лингвокультурные единицы, общение с народом, языкознание, филология, социоллингвистика, этнопсихоллингвистика, фольклор, литература.*

“Lingvokulturologiya” pání - tildiń qurılısına tiyisli hádiyseler menen ilimiy tiykarda tanıstırıw, joqarı mamán qánige bolıwı ushın tiykar payda etiwde tiykarǵı áhmiyetke iye pánlerdiń biri esaplanadı. Lingvokulturologiyanıń predmeti-mádeniyatta, obrazlı, metaforalıq mánis payda etken hám nátiyjeleri insan sanasında ulıwmalastırılıp mif, ańız, folklor hám diniy diskurslarda, poetikalıq hám prozalıq kórkem tekstlerde, frazeologizmlerde, metaforalarda da sáwlelenetuǵın til birlikler esaplanadı. Hár bir xalıqtıń tili onıń ádebiyatında kórinetuǵın boladı. Sol tilde

jaratılğan shıǵarmalarda xalıq táriyxı, mentaliteti, mádeniyatı hákis etpey qalmaydı. Áne sol ayırıqshalıqlar óz gezeginde lingvokulturologiyalıq analizdi talap etedi. Bul usı pán haqqında túsinik hám maǵlıwmatlar iyelew zárúr ekenligin talap etedi.

Lingvokulturologiya til bilimi ǵárezsiz jónelisi sipatında XX asrdıń 90-jıllarında payda boldı. “Lingvokulturologiya” (latin. lingua “til”; cultus “hurmat qilish, ta’zim qilish”; grek. “ilm, fan”) termini V.N.Teliya basshılıǵında Moskva frazeologiyalıq mektebi (Yu.S.Stepanov, A.D.Arutyunova, V.V.Vorobyev, V.Shaklein, V.A.Maslova tárepinen alıp barılǵan izlenisler menen baylanıslı tárizde payda bolǵan.

Lingvokulturologiya etnolingvistika hám sociolingvistika menen bekkem baylanısta bolıp tabıladı. Xalıqlardıń etnikalıq ayırıqsha bolǵan tárepleri, mısalı, túrli jaǵdaylarda insanlar qanday isleydi, qanday dem aladı, qanday sálemlesedi, qanday awqatlanıwı, qanday sóylesiwı hám t.b. hár xalıqta hám orında hár túrli boladı.

Til - jámiyetlik qubılıs bolǵanlıqtan, qaraqalpaq tili táriyxı páni birinshi gezekte jámiyetlik pánler - xalqımızdıń puqaralıq táriyxı, onıń ádebiyatı, etnografiyası, kórkem óneri ham taǵı basqa da ilim tarawları menen ajıralmas bekkem baylanısta úyreniwdi talap etedi.[1]

Túrli xalıqlardıń folklor tábiyat kórinisi de túrlishe boladı. Jáne bul sol xalıqlarǵa tán etnografizmlerde sáwlelenedi. Sebebi málim bir xalıqtıń geografıyası, klimatı hám h.t.b. lardan kelip shıǵıp ta dástúrler, úrp-ádet hám máresimler de qalıplesedi.

Sociolingvistika filologıyanı, tildi jáne onıń ámeldegi bolǵan social shárayatlar menen baylanıslılıǵın úyrenetuǵın tarawı bolıp tabıladı. Málim tilden paydalanıp atırǵan kisiler jámiyeti, til iyeleriniń jası, social poziciyası, mádeniyat hám bilim dárejesi, jasaw ornı arasındaqı ayırmashılıqları, sonıń menen birge, olardıń baylanıs jaǵdayına baylanıslı sóylew mádeniyatındaǵı ayırmashılıqlar túsiniledi. Sol sebepli lingvokulturologiya bul tarawlar menen baylanıslı.

Til-mádeniyat aynası bolıp, ol jaǵdayda insan hám ol jasap turǵan mákan, onıń jasaw sharayatları hám xalıqtıń social tárepleri, mentaliteti, milliy xarakteri, turmıs tárizi, dástúrleri, úrp-ádetleri, etikası, qádiriyatlar jıyındısı hám dúnyaǵa kóz qarası da sáwlelenedi. Til leksika, grammatika, sóz dizbekleri, naqıl hám maqallar, folklor, kórkem hám ilimiy ádebiyat, awızsha hám jazba sóylewde mádeniy qádiriyatlardı saqlap keledi. Jazba derekleri, ásirese, kórkem ádebiyattı analiz qılıwda dóretpe qaysı xalıq tilinde jaratılǵan bolsa, sol xalıqqa tán lingvokulturologiyalıq tárepler, álbette, sáwlelenedi. Bunda sol lingvomádeniy birliklerdiń mánisin analiz qılıw kerek boladı.

Hárqanday til hám mádeniyatınıń ayırıqsha qásiyetleri eń dáslep sol xalıq wákileri tárepinen jaratılǵan shıǵarmalarda óz izin qaldıradı. Sonıń ushın kórkem

tekstlerdi lingvokulturologiyalıq analiz qılıw, qollanǵan lingvomádeniy birliklerdiń ayırıqsha qásiyetlerin úyreniw zárúrli áhmiyetke iye bolıp, sol tarawdıń rawajlanıwın támiyinlewge xızmet etedi. Sonıń menen birge, jaslarda babalarımızdıń úrp-ádetleri, milliy qádiriyatlardıń mánisin biliw, qádirine jetiwi hám ózlestiriwdi qalıplestiredi. Bul bolsa insan ózligi hám ruwxıylıǵınıń rawajlanıwında nátiyjeli hám tásirli qural esaplanadı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Abdinazimov Sh. “Qaraqalpaq tili tariyxı ”. “Sano standart baspası”. Tashkent–2018-j.
2. Abdinazimov Sh. Lingvistikalıq taliymat tariyxı. Sabaqlıq. Nókis–Bilim. 2018-j.
3. Abdinazimov Sh, Tolıbayev X. Lingvokulturologiya. Oqıw qollanba. Nókis. Qaraqalpaqistan–2020-j.